

SZEMLE

BENŐ ATTILA – PÉNTEK JÁNOS (szerk.), **Erdélyi magyar kulturális szótár.**
Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2022. 272 l.

1. Műfaji sajátosságok, előzmények

A kulturális szótár műfaja Bart István nevéhez fűződik, aki *Angol kulturális szótárával* arra törekedett, hogy a brit kultúra azon elemeit gyűjtse egybe, amelyek külföldiek számára furcsának, akár érthetetlennek tűnnek. Így a – szokatlannak nevezhető – szótár olyan fogalmakat, jelenségeket és tárgyakat, (nyelvi) közhelyeket vagy közkeletű hiedelmeket, továbbá versikéket, mesealakokat, kiszólásokat, közismert idézeteket stb. tartalmaz, melyeket minden angol anyanyelvű természetszerűleg ismer, ért és használ, a külföldiek számára viszont ezek a gazdag értelmű szavak gyakran talányosak. Vagyis Bart István tulajdonképpen egy kulturális útikalauzt állított össze a brit kultúrában járatlanok számára. Ebben a koncepcióban a kulturális szótár abban tér el a hagyományosnak tekinthető egy-, akár többnyelvű szótáraktól, hogy nem annyira nyelvi ismereteket kíván közvetíteni, vagy egy nyelv szókincsét leltározni, mint inkább a kulturális elemeket röviden, tömören ismertetni a forrásnyelvi kultúrát kellően nem ismerő olvasókkal.

Az ötletet és mintát felhasználva, Benő Attila és Péntek János arra gondoltak, hogy Erdélynek is van olyan gazdag kulturális öröksége, amelyet szélesebb közönségnek is hozzáférhetővé kellene tenni. Így jött létre első lépésben a *Román–magyar kulturális szótár* (Benő Attila szerk., Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2009.), amely főként az anyaországi magyaroknak ad ízelítőt a román kultúrából, majd a *Magyar–román kulturális szótár* (Benő Attila, Péntek János (szerk.): *Dicționar cultural maghiar–român*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2013.), amely az erdélyi kultúrát teszi hozzáférhetővé román anyanyelvűek számára, valamint a *Német–magyar kulturális szótár* (Balogh F. András, szerk., Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2017.).

2. Az Erdélyi magyar kulturális szótárról

2.1. Miért? Kinek? – A szótár célja és olvasóközönsége

Amint az a bevezető sorokból is kiderült, az *Erdélyi magyar kulturális szótár* egy sorozat negyedik köteteként látott napvilágot, sorozat, melynek az az elsődleges célja, hogy az erdélyi kultúrát a maga összetettségében a lehető legtágabb olvasóközönségnek mutassa be. Jelen kötet elsősorban olyan magyar identitású közönség tagjainak szól, akik mélyebb tudást szeretnének szerezni annak érdekében, hogy erdélyi utazásaik során jobban meg tudják érteni ennek a multikulturális térségnek a múltbeli és jelenlegi szellemiségét, azonban hasznos lehet például akár olyan román diákoknak is, akik tudnak már valamennyire magyarul, ahhoz viszont, hogy nyelvi kompetenciájuk fejlődhessen, kulturális kompetenciára is szert kell tenniük. Tanáraik szintén haszonnal forgathatják ezt a szótárt.

Mindezek ellenére, a szótár forgatása közben egy egészen természetes kérdés merül fel: manapság, amikor minden információhoz pillanatokon belül hozzá lehet jutni az interneten, van-e valós szükség egy ilyen típusú kötetre? Péntek János a szótár 2023. augusztus 18-i bemutatóján, amelyre a Kolozsvári Magyar Napok keretében került sor, azt mondta, hogy „*az amnézia mindenhol ott van, sok mindent ünnepelünk, de nagyon sok mindenről megfeledkeztünk*”. Ehhez persze még hozzáadódik az is, hogy az internet közlései nem minden esetben pontosak. És emiatt (is) hiánypótló ez a szótár.

2.2. Mit? – Az adatok

A szótár anyagának összegyűjtésekor a szerkesztők a kultúrának igen tág koncepcióját követték, így sikerült Erdélyről egy nagyon színes képet rajzolni: „*a népi és az elit kultúra szimbólum értékű anyagi és szellemi értékeit mutatja be, Erdély jelentős magyar kulturális értékeit [pl.: Csaba királyfi, cserge, Háromszék táncgyűttes, kalotaszegi legényes stb.]: néprajzi-kulturális régiókat [pl. Gyergyószék, Bánság stb.], településeket [pl. Gyergyószárhegy, Homoródfürdő stb.], műemlékeket [pl.: Mátyás király szobra, Mátyás király szülőháza], kulturális és oktatási intézményeket [pl.: Csángó Néprajzi Múzeum, Ady Endre Elméleti Liceum, Erdélyi Múzeum-Egyesület stb.], az erdélyi kultúra és tudomány kiemelkedő személyiségeit (olyanokat is, akik erdélyiként a nemzeti kultúrának is meghatározó személyiségei) [pl.: Gábor Áron, Fadrusz János stb.], sőt – nem nagy számban – még jellegzetes erdélyi ételeket is [pl.: kolozsvári káposzta, halcsorba füstölt pisztrángból stb.]” (olvashatjuk az *Előszóban*). Hagyományosan az ilyen jellegű szótárak nem szentelnek önálló szócikket ma is élő személyiségeknek, a szerkesztők azonban néhány esetben kivételt tettek olyan emblemikus személyiségekkel, akik egyrészt művészi vagy tudományos tevékenységükért a legmagasabb elismerésben részesültek, másrészt kulturális-közéleti, intézményalapító tevékenységük Erdély szintjén számottevő és megkerülhetetlen [pl.: Böjte Csaba, Dávid Gyula stb.]. Szintén fontos megemlíteni, hogy a térség multikulturalitásából adódóan vannak olyan személyiségek is, akiket mind az erdélyi magyar, mind az erdélyi (ezáltal romániai) román kultúra magáénak tart. Ilyen például Szatmári Papp Károly (1812, Kolozsvár – 1887, Bukarest) festő, grafikus, litográfus, címerfestő, aki történetesen a romániai fotográfia úttörője. 1844-ben Bukarestbe költözött, és román uralkodók udvari festője és fényképésze lett. Emiatt hagyatékát a román művészettörténet is számon tartja.*

Egyrészt a tágan értelmezett kultúra fogalmából, másrészt az anyag nagyságából adódik, hogy nehéz volt minden esetben objektívnek maradni annak eldöntésében, hogy mi kerüljön bele, illetve mi maradjon ki belőle, ilyen jellegű művek esetén nincs abszolút mérce. Az információk nagy része a mindenki számára könnyen hozzáférhető *Romániai magyar irodalmi lexikonból*, valamint a *Magyar néprajzi lexikonból* származik, ugyanakkor a szerkesztők alapszövegnek tekintették a 2013-ban megjelent *Magyar-román kulturális szótár* szócikkeit. A szakszerűség megőrzése érdekében a szerkesztők saját tudásukon kívül az egyes területek szakértőinek segítségét kérték, így a közreműködők között megemlíthető Weisz Attila, Kötő József, Bartha Katalin Ágnes, Karácsonyi Zsolt, Németh Boglárka, Sárosi-Márdirosz Krisztina, Csomortáni Magdolna és Sántha Attila.

2.3. Hogyan? – A szótár és a szócikkek szerkezete

A szótár szerkezete nagyon olvasóbarát, a rövid előszót rögtön a törzsanyag, maga a szótári rész követi. A szócikkek természetesen betűrendben vannak, az első Ady Endre, az

utolsó pedig a Zsoboki Nemzetközi Képzőművészeti Alkotó- és Fotótábor. A tájékozódást megkönnyítendő, a szerkesztők a forrásmunkák listáját követően egy névmutatót is összeállítottak. Ez azért fontos, mert lehetővé teszi a gyors keresést, hiszen a címszó mellett megjelenik az összes lapszám, ahol az előfordul. Például a Babeş-Bolyai Tudományegyetem a 14., 21., 41., 51., 59., 80., 81., 91., 104., 121., 133., 140., 154., 155., 180. és 228. lapon jelenik meg különböző kontextusokban. A névmutató után a tartalomjegyzék, valamint a sorozat eddigi köteteinek listája következik.

A szócikkek megszerkesztésekor a szerzők arra törekedtek, hogy tömör, tárgyilagos leírását, bemutatását adják a címszóként kiemelt fogalomnak anélkül, hogy az egyes fogalmakkal kapcsolatos esetleges múltbeli vagy mai vitákra kitérnének. Így az olvasók pontosan a szükséges és elégséges információmennyiséget kapják. A szócikkek szempontjából ez azt jelenti, hogy vannak olyan címszavak, amelyek mellett egészen rövid leírás áll.

Például: borica a hétfalusi magyarok jellegzetes tánca, a téli napforduló rítusaihoz tartozó legénytánc. Főleg aprószentek napján (december 28-án) járják, de régen a farsangba is átkerült. A táncosok színes szalagokat és zajkeltő eszközöket (csörgőket, sarkantyúkat) viselnek, kezükben csákányt vagy lapockát tartanak. Pantomimikus játékokban megjelenik a jelképes meghalás és életre kelés.

Más szócikkek esetében viszont részletesebb a leírás. L. például Erdélyi fejedelemség, Kolozsvári magyar színház stb.

3. Hogyan tovább? – Jövőbeli tervek

Mivel az *Erdélyi magyar kulturális szótár* egy sorozat negyedik kötete, jogosan merül fel a kérdés, hogy lesz-e folytatás. Mivel Erdélyben több kultúra él egymás mellett, ezért a szerzők szükségesnek látnak a továbbiakban elkészíteni egy erdélyi cigány, valamint egy magyar–zsidó kulturális szótárt is. Illetve annak érdekében, hogy ezek a szótárak minél szélesebb közönséget tudjanak elérni, jó volna mindezen szótáraknak – akár valamilyen formában egy összesített – angol változatát is elkészíteni.

ZSEMLYEI BORBÁLA

Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Magyar Általános Nyelvészeti Tanszék
Kolozsvár/Cluj-Napoca, Horea 31
zsemlyei@yahoo.com

ROMÁN ILONA, **A kétnyelvűség és a kognitív képességek fejlődésének összefüggései romániai magyar tanulóknál.** Szabó T. Attila Nyelvi Intézet kiadványai. Sepsiszentgyörgy, 2022. 231 l.

Ha a kétnyelvűség kognitív előnyeiről kérdezzük, a Google internetes keresőmotor szempillantás alatt több mint 8 millió angol nyelvű találatra képes. Ez a hatalmas szám is azt jelzi, hogy a szerző, Román Ilona, egy kulcsfontosságú területen vizsgálódik *A kétnyelvűség és a kognitív képességek fejlődésének összefüggései romániai magyar tanulóknál* című kötetében, amely a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványok sorozatban jelent meg Benő Attila és Szilágyi N. Sándor szakmai lektorálásával. A kötetben a szerző a kutatási területet